

Прокинувшись одного ранку від неспокійних снів у своєму ліжку, Грегор Замза зрозумів, що перетворився на страхітливу комаху. Він лежав на панцироподібній твердій спині й, трохи піднявши голову, бачив свій опуклий коричневий, поділений на дугові луски живіт, на якому ледве трималася ковдра, готова ось-ось сповзти. Його численні жалюгідно тонкі, як порівняти зі звиклими, ніжки безпорадно метлялися перед очима.

«Що зі мною сталося?» – подумав Грегор. Це був не сон. Його кімната, справжня, тільки трохи замала людська кімната, спокійно розташувалася між чотирьох знайомих стін. Над столом, на якому лежали розкладені зразки тканин – Замза був комівояжером, – висіло зображення, яке він нещодавно вирізав із журналу та помістив у гарну позолочену раму. Воно зображало даму в хутряному капелюсі та боа, що сиділа прямо до глядача й піднімала важку хутряну муфту, в якій повністю зникло її передпліччя.

Погляд Грегора повернувся до вікна; похмура погода – по металевому підвіконню стукали дощові краплі – зробила його зовсім сумним. «Може, поспати ще трохи й забути про всі дурниці», – думав він, але це було неможливо, бо чоловік, звиклий спати на правому боці, у теперішньому стані не міг перевернутися. Хай із якою силою Грегор намагався це зробити, знову й знову повертався в положення голічерева. Він

заплющив очі, щоб не бачити тріпотіння своїх ніг, та пробував десь сотню разів, поки не відчув у боці невідомий легкий та тупий біль.

«О, Боже, – думав далі Грегор, – яку ж виснажливу професію я обрав! Постійно в роз'їздах. Робочих турбот набагато більше, ніж власне на місці, а ще ці дорожні тяготи, хвилювання про графік потягів, нерегулярне погане харчування, постійно нове, але завжди нещире спілкування з людьми. Чорти б це все взяли!» У верхній частині живота він відчув невелике свербіння; повільно підповз на спині до ліжкового стовпчика, щоб краще підвести голову; знайшов місце, яке свербіло і яке вкрилося не знаними йому маленькими білими цятками; Грегор хотів обмацати місце лапкою, але відразу відсмикнув її, бо від дотику йому шкірою пішов мороз.

Він знову повернувся в колишнє положення: «Від такого раннього підйому, – думав Грегор, – можна збожеволіти. Людина мусить добре спати. Інші комівояжери живуть, наче жінки в гаремі. Коли я, наприклад, до обіду повертаюся в готель, аби переписати отримані замовлення, ці панове лише снідають. Якби я спробував таке з моїм шефом, то вмить вилетів би з роботи. А втім, можливо, так було б краще для мене. Якби мені не доводилося стримуватися заради батьків, я давно вже звільнився б, підійшов би до шефа й висловив йому свою щирю думку. Він би впав зі свого бюро!

Дивна звичка сідати на бюро та згори розмовляти з робітником, який через поганий слух шефа мусить підійти ближче. Що ж, іще рано втрачати надію. Щойно назбираю потрібну суму, щоб виплатити борги батьків – а це десь п'ять-шість років, – так і вчиню. Тоді й поставлю крапку. А наразі мушу вставати, адже мій потяг відбуває о п'ятій».

І Грегор глянув на будильник, що стояв на скрині. «Боже милостивий!» – подумав він. Уже було пів на сьому, і стрілки спокійно повзли далі, ось уже перевалило за половину, ба більше: наближалось до трьох чвертей. Хіба ж будильник не мав дзвеніти? З ліжка було видно, що його поставлено на четверту ранку; певно, він таки дзвонив. Так, але як можна спокійно спати під цей дзвін, що струшує всі меблі? Що ж, спокійно Грегор не спав, зате, мабуть, міцно. Що ж йому тепер робити? Наступний потяг відходив о сьомій; щоби встигнути на нього, потрібно гарненько поспішити, до того ж товар іще лежав незапакований, а сам він узагалі не почувався ні свіжим, ані жвавим. Та навіть якщо він встигне на потяг, прочухана від шефа не уникнути, адже помічник чекав біля потяга о п'ятій і, звісно, вже доповів про його відсутність. То був ставленик шефа, людина безхребетна й недалека. А якщо повідомити, що чоловік захворів? Однак це було б вельми ніяково та підозріло, бо Грегор за п'ять років служби ще жодного разу не хворів. Шеф, звичайно, приведе

лікаря з каси медичного страхування, дорікатиме батькам за ледачого сина, відхиляючи будь-які зауваження з посиланням на лікаря, на думку якого всі люди здорові, просто бояться працювати. Та й хіба Грегор не мав би слухності в цьому разі? Якщо забути про справді недоречну сонливість після довгого сну, він почувався добре й навіть сильно зголоднів.

Поспіхом обмірковуючи все це та не наважуючись підвестися з ліжка – будильник саме продзвенів за чверть сьому, – чоловік почув, як у двері біля узголів'я ліжка обережно постукали.

– Грегоре, – покликкала мати, – уже за чверть сьома. Ти не мав їхати?

Цей лагідний голос! Грегор злякався власного голосу, який безпомилково належав йому, проте містив домішки якогось непритлумленого, болісного пищання, яке зберігало чіткість слів лише першої миті, а потім спотворювало їх так, що зрозуміти сказане було геть важко. Грегор волів докладно відповісти й усе пояснити, одначе за таких обставин обмежився кількома словами:

– Так-так, дякую, мамо, вже встаю.

Вочевидь, завдяки дерев'яним дверям зміни в голосі Грегора виявилися непомітними, бо матері вистачило такого пояснення і вона почовгала геть. Та через коротку розмову

інші члени сім'ї зрозуміли, що Грегор неочікувано все ще вдома, і ось уже батько легенько постукав кулаком у бічні двері.

– Грегоре, Грегоре, – гукнув він, – що таке?

За хвилину – ще раз, уже тихіше:

– Грегоре! Грегоре!

А біля інших бічних дверей ремствувала тихо сестра:

– Грегоре? Ти погано почувашся? Тобі щось потрібно?

Грегор відповів їм обом, намагаючись прибрати все дивне зі свого голосу, чітко вимовляючи слова та роблячи довгу паузу між ними:

– Уже готовий.

Батько повернувся до сніданку, а сестра й далі шепотіла:

– Грегоре, відчини, благаю тебе!

Грегор і не думав відчиняти – і подумки хвалив себе за перейняту з подорожей звичку зачиняти двері на ключ навіть удома.

Спершу він хотів спокійно встати, одягнутися й передусім поснідати, а вже потім міркувати про решту, адже збагнув, що в ліжку не прийде до розумного рішення. Грегор пригадав, що вже частенько відчував легкий біль у ліжку, можливо, від неправильного лежання, та той зрештою виявлявся цілковито надуманим. Тож зараз йому було цікаво, чи розчиняться сьогоднішні з'яви так само. У тому, що зміни

голосу сповіщали про неабияке переохолодження – професійну хворобу комівояжерів, – він анітрохи не сумнівався.

Скинути ковдру було досить легко: варто було тільки надути трохи живіт – і та сама впала. Далі було вже важче, особливо через те, що Грегор був досить широким. Йому, аби випростатися, стали б у пригоді і руки, і ноги; замість них, однак, він мав лише купу ніжок, які безперервно рухалися на всі боки і яких він, на додачу до всього, не міг контролювати. Якщо Грегор хотів якусь із них зігнути, вона витягувалася; коли ж йому нарешті вдалося зробити нею те, що задумав, інші, наче вирвавшись на волю, починали дригатися в болісному збудженні. «Лишень не затримуватися марно в ліжку», – сказав собі Грегор.

Спочатку він хотів злізти з ліжка нижньою частиною тіла, однак ця нижня частина, якої чоловік, до речі, ще не бачив і тому не міг скласти про неї враження, виявилася малорухомою; усе відбувалося вельми повільно; а коли Грегор урешті-решт, майже збожеволівши, з усієї сили та без подальших роздумів рвонув уперед, то вибрав неправильний напрямок та сильно вдарився об стовпець ліжка, і цей пекучий біль, який відчув, навчив його, що саме нижня частина його тіла була найчутливішою.

Тож далі Грегор спробував спершу витягнути з ліжка туб та обережно повернув голову до краю. Це йому вдалося

легко, і попри ширину та вагу тіло зрештою повільно обернулося вслід за головою. Але вже тримаючи голову за межами ліжка, у повітрі, Грегор злякався рухатися далі, бо, якщо він таки впаде, має статися диво, щоб голова при цьому не постраждала. А непритомніти зараз ніяк не можна; краще він залишиться в ліжку.

Втім, і далі лежачи після такого напруження та споглядаючи дикі танці своїх ніжок, не мігши впорядкувати таке свавілля, він знову сказав собі, що не може залишатися в ліжку і що найрозумнішим буде пожертвувати всім, якщо існує хоча б найменша надія таким чином вивільнитися з нього. Та водночас Грегор не забував собі між тим нагадувати, що набагато кращими за розпачливі рішення є спокійні роздуми. У такі миті він пильно вдивлявся у вікно, та, на жаль, вигляд вранішнього туману, що огорнув навіть інший бік вузької вулиці, не додавав упевненості.

– Уже сьома, – мовив Грегор до себе під час нового удару годинника, – уже сьома година, а туман усе ніяк не розсіється.

Якусь хвилину він спокійно лежав, ледве дихаючи, наче очікував від цілковитої тиші повернення до справжніх та звичних обставин.

Тоді Грегор сказав собі: